

Yazar: Erdal Gezik

Hard / Erd (Toprak)

Yayın Tarihi: **15 Nisan 2026**

Özet

Hard / Erd (toprak), Dersim Aleviliği (Raa Haqi) inanç dünyasında maddi yaşamın sürdüğü mekânı ifade etmekle birlikte, yalnızca fiziksel bir zemin olarak değil, kozmik düzenin ve ahlaki sorumluluğun temel unsurlarından biri olarak kavranmaktadır. Toprak, asmen/hiw (gök) ile birlikte Haq ve Neq dünya arasındaki iki asli direktten birini oluşturmakta; yaşam bu iki unsur arasındaki sürekli dönüşüm ve devinim içinde anlam kazanmaktadır. İnsan, topraktan yaratılmış ve ölümlü yeniden toprağa dönerek bu döngünün parçası olmuştur. Bu nedenle hard, Haq'ın insana geçimini sağlaması için verdiği bir emanet olarak görülmekte; kullanımına dair sınırlar, kurallar ve yaptırımlar ahlaki bir çerçevede belirlenmektedir. Toprakla kurulan ilişki, yalnızca insanın değil, tüm canlıların Haq'a karşı sorumluluğunu içeren bütüncül bir yaşam anlayışına dayanmaktadır. Doğayı korumak, aşırı tüketimden kaçınmak, canlılara zarar vermemek ve toprağı kirletmemek, insanın Haq'a ulaşma yolundaki temel yükümlülükleri arasında yer almakta; bu yönüyle Hard / Erd, Raa Haqi kozmolojisinde hem varoluşun maddi temeli hem de etik düzenin taşıyıcısı olarak merkezi bir konumda bulunmaktadır.

Toprak ve Derviş Toprağı [1]

Hard ya da *Erd* (toprak), Dersim Aleviliği (Raa Haqi) inanç dünyasında maddi yaşamın sürdüğü mekânı ifade etmektedir. *Hard*, *asmen/hiw* (gök) ile birlikte Haq ve Neq dünya arasındaki iki temel direktten birini oluşturmaktadır. Yaşam, bu iki unsur arasında süreklilik içinde devinmekte; varlıklar bu döngü içinde biçim değiştirerek var olmaktadır. "*Werte hard u asmen'de tuawa vind niveno, qılix vurneno*" (yer ve gök arasında hiçbir şey kaybolmaz, yalnızca kılık değiştirir) sözü, bu kozmik dönüşümü ifade etmektedir. Bu bağlamda toprak, Haq'ın insana geçimini sağlaması için bahşettiği bir emanet olarak görülmekte; kullanım biçimi, amaçları ve sınırları belirli kurallara ve yaptırımlara bağlanmaktadır. İnanca göre *hard*, gündüz insana, gece ise gaib âlemine tahsis edilmiştir.

Toprak, aynı zamanda insanı oluşturan mayanın ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmektedir. Yaratılış anlatısına göre, insan yaratılırken topraktan bir parça alınmak

istenmiş; toprak başlangıçta buna razı olmamış, bütün melekleri geri çevirmiştir. Ancak Azrail'in, alınan parçanın yeniden toprağa döneceği sözünü vermesi üzerine toprak bu durumu kabul etmiştir. İnsanın ölümle birlikte yeniden toprakla buluşması, yaratılış döngüsünün temel aşamalarından biri olarak görülmekte; "topraktan gelip toprağa gitmek" insan aklının kolayca kavrayamayacağı bir sır olarak değerlendirilmektedir.

Raa Haqi inancında toprak, dünya ve yaşam bir bütün olarak algılanmaktadır. Güneş battıktan sonra "*hard mor biyo*" (yer mühürlenmiş) denilmekte ve bu vakitten sonra mümkün olduğunca dışarı çıkılmamaktadır. Güneşin batışı sırasında dağ doruklarında kalan son ışığın ölümlere ait olduğuna inanılmakta ve bu an "*tija merdu*" olarak adlandırılmaktadır; bu sırada su içilmemektedir. Ölen bir kişiden söz edilirken "*hardo dewres asmeno kewe cire xevere mevero*" (derviş toprağı, mavi gök haberini ulaştırmasın) denilmesi, toprak ile öteki âlem arasındaki ilişkiye işaret etmektedir.

Karşılıksız hizmeti, kendisini insana adanmış olması ve öteki dünya ile kurduğu bağ nedeniyle toprağa "*hardo dewres / herde dewres*" (Derviş Toprağı) da denilmektedir. Herkesin toprağı yalnızca kendi ihtiyacı kadar kullanması gerektiği vurgulanmakta; *tomekarlık* olarak adlandırılan aşırı ve ölçüsüz kullanım, başkasının hakkını gasp etmek olarak değerlendirilmektedir.

Doğayı korumak, temiz tutmak ve kollamak insanın temel sorumlulukları arasında yer almaktadır. Raa Haqi inancında Haq'a canlılar aracılığıyla varılmakta; insan, Haq'a yönelirken kendisiyle birlikte diğer canlıları da bu yola dâhil etmekle yükümlü kabul edilmektedir. Bu nedenle herhangi bir canlıya verilen zarar, insanın Haq'a ulaşmasının önünde engel oluşturmaktadır. Bu anlayış doğrultusunda yaş ağaç kesilmemekte, yabani hayvanlar ve balıklar avlanmamaktadır.

İnsan gibi doğa da Haq'a karşı sorumluluk taşımakta; her yıl doğanın secdeye geldiğine inanılmakta ve bu ana tanık olanların dileklerinin yerine geleceği kabul edilmektedir.

Sonuç

Hard / Erd (toprak), Dersim Aleviliği (Raa Haqi) inanç dünyasında yalnızca maddi yaşamın sürdüğü bir zemin olarak değil, kozmolojik düzen, ahlaki sorumluluk ve kutsalla kurulan ilişkinin merkezinde yer alan bütüncül bir varlık alanı olarak kavranmaktadır. *Asmen/hiw* (gök) ile birlikte Haq ve Neq dünya arasındaki iki asli direktan birini oluşturan toprak, yaşamın sürekliliğini, dönüşümünü ve döngüsellliğini mümkün kılan temel unsur olarak düşünülmektedir. İnsanın topraktan yaratılması ve ölümle yeniden toprağa dönmesi, bu kozmik döngünün hem ontolojik hem de etik

boyutunu görünür kılmaktadır. Bu çerçevede *hard*, Haq'ın insana emanet ettiği, kullanımına sınırlar ve yükümlülükler yüklenen kutsal bir varlık olarak değerlendirilmektedir.

Toprağın "*Derviş Toprağı*" olarak adlandırılması, onun karşılıksız hizmet eden, insanı ve diğer canlıları gözetken, bu dünya ile öteki dünya arasında bağ kuran niteliğine işaret etmektedir. Gündüz-gece ayrımı, güneşin batışıyla ilişkilendirilen yasaklar ve *tija merdu* gibi kavramlar, toprağın zamansal ve mekânsal düzenleyici rolünü ortaya koymaktadır. Aynı zamanda toprak, Raa Haqi inancında insanın Haq'a ulaşma yolculuğunda yalnız başına ilerleyemeyeceğini; diğer canlılarla, doğayla ve tüm varlık âlemiyle birlikte bu sorumluluğu taşımak zorunda olduğunu hatırlatan etik bir çerçeve sunmaktadır. Yaş ağaçların kesilmemesi, hayvanların avlanmaması ve doğanın korunmasına ilişkin kurallar, bu bütüncül sorumluluk anlayışının pratik yansımalarıdır.

Sonuç olarak *Hard / Erd*, Raa Haqi kozmolojisinde varoluşun maddi temeli ile ahlaki düzenin birbirinden ayrılmadığı bir dünya tasavvurunu yansıtmaktadır. Toprak, hem insanın kökeni hem de nihai dönüş noktası olarak, yaşamı kutsalla ilişkilendiren temel eşiklerden biri olmakta; bu yönüyle Raa Haqi inanç sisteminde kozmoloji, etik ve ritüel pratiklerin kesiştiği merkezi bir kavram olarak öne çıkmaktadır.

Sonnotlar

[1] Editoryal Not: Bu madde, Erdal Gezik ve Hüseyin Çakmak'ın Raa Haqi - Riya Haqi / Dersim Aleviliği İnanç Terimleri Sözlüğü (Ankara: Kalan Yayınları, 2010) adlı çalışmasında yer alan ilgili madde temel alınarak hazırlanmış; söz konusu yayının yazarları tarafından gözden geçirilmiş ve güncellenmiş hâlidir.

Kaynakça & İleri Okumalar

Gezik, Erdal, and Hüseyin Çakmak. 2010. Raa Haqi - Riya Haqi / Dersim Aleviliği İnanç Terimleri Sözlüğü. Ankara: Kalan Yayınları.